

27.7.2021

EOAK/2449/2021

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

SOSIAALIVIRANOMAISTEN MENETTELY SIVISTYKSELLISTEN OIKEUKSIEN TOTEUTUMISESSA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli A:n kunnan sosiaalitoimen menettelyä opiskelupaikkaansa koskevassa asiassa.

Kantelun mukaan lastensuojelun viranhaltija oli päättänyt hänen opiskelupaikastaan vastoin kantelijan omaa mielipidettä. Kirjoituksen mukaan asiassa oli myös sivuutettu huoltajan oikeudet.

2 SELVITYS

A:n kunnan sosiaali- ja terveystalvelujen lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä antoi kantelun johdosta lausunnon (liitteenä).

3 RATKAISU

3.1 Oikeudellisen arvioinnin lähtökohdat

Lastensuojelulain 52 §:n mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän sekä lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sijaishuollossa vastaavan työntekijän tulee olla yhteistyössä sijaishuoltoon sijoitetun lapsen ja hänen vanhempansa ja huoltajansa sekä sijaishuoltopaikan edustajan kanssa lapsen huollon jatkuvuuden turvaamiseksi.

Lastensuojelulain 52 a §:n (542/2019 sellaisena kuin se on ollut voimassa kantelun tekohetkellä ja 31.7.2021 saakka) 1 momentin mukaan lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen sijaishuollon aikana siten kuin niistä säädetään varhaiskasvatuslaissa (540/2018) ja perusopetuslaissa (628/1998). Lapsen asiakassuunnitelmaan on kirjattava, miten hänen varhaiskasvatuksensa, perusopetuksensa tai muu lapsen opetus järjestetään sijaishuollon aikana. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tulee 2 momentin mukaan tehdä yhteistyötä varhaiskasvatuksen, perusopetuksen tai muun lapsen opetuksen järjestäjän kanssa lapsen kodin ulkopuolisen sijoituksen valmistelun aikana sekä sijoituksen aikana. Lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sijaishuollossa vastaavan työntekijän tulee 3 momentin mukaan toimia yhteistyössä varhaiskasvatuksen, perusopetuksen tai muun lapsen opetuksen

järjestäjän kanssa.

Lailla 1242/2021 muutettu 52 a § tulee voimaan 1.8.2021 ja se kuuluu seuraavasti:

Lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen ja opetukseen sijaishuollon aikana siten kuin niistä säädetään varhaiskasvatuslaissa (540/2018), perusopetuslaissa (628/1998) sekä oppivelvollisuuslaissa (1214/2020). Lapsen asiakassuunnitelmaan on kirjattava, miten hänen varhaiskasvatuksensa, perusopetuksensa, oppivelvollisuuslaissa tarkoitettu koulutus tai muu opetus järjestetään sijaishuollon aikana.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tulee tehdä yhteistyötä varhaiskasvatuksen, perusopetuksen tai muun lapsen opetuksen tai koulutuksen järjestäjän kanssa lapsen kodin ulkopuolisen sijoituksen valmistelun aikana sekä sijoituksen aikana.

Lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sijaishuollossa vastaavan työntekijän tulee toimia yhteistyössä varhaiskasvatuksen, perusopetuksen tai muun lapsen opetuksen tai koulutuksen järjestäjän kanssa.

Säännös sijoitetun lapsen sivistyksellisten oikeuksien huomioimisesta myös muun opetuksen osalta lisättiin lastensuojelulakiin lailla 542/2019 eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan esityksestä. Valiokunta totesi mietinnössään (StVM 42/2018 vp – HE 237/2018 vp) seuraavan:

”Valiokunta pitää hyvänä, että esityksessä ehdotetaan vahvistettavaksi sijaishuollossa olevien lasten sivistyksellisiä oikeuksia. Sijoitetun lapsen itsenäistymisen kannalta lapsen koulunkäynti ja muu opetuksen järjestäminen on tärkeää. Perustuslain 16 § velvoittaa julkisen vallan turvaamaan, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläisen mahdollisuuden saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Myös tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus on turvattu. Näin ollen myös kodin ulkopuolelle sijoitetuilla lapsilla on yhdenvertainen oikeus vastaavaan muuhun opetukseen. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa säännöstä täydennettäväksi niin, että se kattaisi varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen lisäksi muun lapselle järjestettävän opetuksen, kuten perusopetuksen jälkeisen ammatillisen koulutuksen. Lisäksi valiokunta korostaa, että kodin, sijaishuoltopaikan ja koulun välisen yhteistyön toteutumisesta tulee huolehtia sijaishuollon aikana.”

3.2 Asiakirjoista ilmeneviä tietoja

Saamani selvityksen mukaan kantelijan sekä myös hänen huoltajansa kanssa on tammi-helmikuussa 2021 useaan eri otteeseen keskusteltu ja suunniteltu yhdessä eri tahojen kanssa kantelijan jatko-opintoja ja arvioitu sopivia opiskelupaikkoja. Tässä keskustelussa on arvioitu myös, millä tavoin ja millä edellytyksillä mahdollinen opiskelu A:n kunnassa voisi sijaishuollon aikana olla mahdollista.

Kantelija jätti sittemmin maaliskuussa yhteishaussa hakemuksen B:n kunnassa sijaitsevaan oppilaitokseen.

Lausunnossa on todettu, ettei kantelijaa ole estetty tai kielletty yhteishaussa hakemasta A:n kuntaan. Kantelijalle on kuitenkin selvitetty, mitä tällaisen opiskelupaikan valinta käytännössä merkitsisi. Lausunnossa on myös nimenomaisesti todettu, että kantelijan tarpeitten edellyttämää sijaishuoltopaikkaa ei ole tarjolla siten, että se mahdollistaisi paremmin opiskelut A:n kunnassa.

Lausunnosta myös ilmenee, että tilanteen mahdollisesti muuttuessa kantelijan opiskelupaikan vaihtaminen voi olla mahdollista.

Lausunnosta ilmenee, että nämä seikat on kerrottu myös kantelijalle ja hänen huoltajalleen ennen yhteishaun tekemistä.

3.3 Arviointi

Oikeusasiamiehen tehtävä on valvoa, että viranomainen noudattaa lakia ja toimii sille annetun harkintavallan rajoissa. Oikeusasiamies ei voi muuttaa viranomaisen ratkaisuja tai määrätä viranomaista toimimaan tietyllä tavalla.

Totean, että sijoitetun lapsen sivistyksellisiä oikeuksia ei saa loukata. Sijaishuollon aikana lapsella on oikeus saada myös muuta opetusta, esimerkiksi toiseen asteen koulutusta lukiossa tai ammattioppilaitoksessa. Säännös ei luo samanlaista subjektiivista oikeutta muuhun opetukseen, kuin on säädetty perusopetuksen osalta. Opetukseen pääsy määräytyy yhdenvertaisin perustein muiden opiskelijoiden kanssa. Sen sijaan sijoittajakunnalla on erityinen velvollisuus tukea ja edistää sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta perusopetuksen jälkeiseen opetukseen. Sijoittajakunnalla on velvollisuus auttaa ja tukea lasta hänen suunnitellessaan opintojen aloittamista ja niiden suorittamista perusopetuksen jälkeen. Tämä voi merkitä myös erityisen tuen järjestämistä lapselle toisen asteen opinnoissa.

Velvollisuus järjestää lapsen tarpeen edellyttämää sijaishuoltoa tarkoittaa osaltaan myös sitä, että lapsen sijoituksen aikana sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen (käytännössä sosiaalityöntekijän) on valvottava ja tarvittaessa huolehdittava siitä, että lapsen oikeus opetukseen ja riittävään oppimiseen ja koulunkäynnin tukemiseen toteutuu. Sijaishuollosta vastuussa olevan sijoittajakunnan on seurattava lapsen opetuksen järjestämistä ja tehtävä opetuksen järjestämisestä tarvittavat ratkaisut hyvässä yhteistyössä lapsen ja lapsen huoltajien kanssa.

Kun lapsi on otettu huostaan tai on kiireellisesti sijoitettuna, on päätösvalta mm. siitä, miten ja missä sijaishuoltoa tulee järjestää, lapsen sijaishuollosta vastuussa olevalla kunnalla. Lapsen sijoittaneella kunnalla on lastensuojelulakiin perustuva ehdoton velvollisuus järjestää sijaishuolto lapsen yksilöllisten tuen tarpeiden

huomioon ottavalla tavalla. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee tämän takia kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja hoidon jatkuvuuteen. Sijaishuoltopaikan valinnassa on edellä sanotun lisäksi otettava huomioon myös, mm. miten lapselle kuuluvat sivistykselliset oikeudet voidaan turvata siten, että sijoitettu lapsi ja hänen huoltajansa voivat niihin sitoutua.

Tämänkin takia viranomaiselle kuuluvaa yhteistyövelvoitetta on korostettu lastensuojelulaissa (52 §).

Mielestäni A:n kunnan lastensuojelu on toiminut harkintavaltansa rajoissa ja pyrkinyt yhteistoimintaan kantelijan ja hänen huoltajansa kanssa. Asiassa ei siten ole menetelty virheellisesti.

Kiinnitän kuitenkin yleisesti A:n kunnan lastensuojelun huomiota sen velvollisuuksiin sijaishuollon aikana edistää lastensuojelulain nimenomaisen säännöksen mukaisesti sijoitetun lapsen oikeutta opetukseen hänen etunsa huomioivalla ja turvaavalla tavalla.

Pidän erityisen tärkeänä sitä, että sijoitettu nuori saa sellaisen koulun tai opiskelupaikan, joka osaltaan tukee hänen itsenäistymistään sijaishuollon jälkeen. Siksi pidän tärkeänä myös sitä, että nuori saa riittävää ohjausta ja tukea omaa opiskeluaan ja tulevaisuuttaan koskevaa päätöksentekoa varten. Osaaminen ja sen kehittäminen koulutuksella auttaa pärjäämään muuttuvassa maailmassa, lisää hyvinvointia ja tukee ihmisenä kasvua.

4 TOIMENPITEET

Kantelu ei anna minulle aihetta muuhun, kuin että kiinnitän yleisesti A:n kunnan sosiaalitoimen huomiota edellä kohdassa 3.3 todettuun.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni A:n kunnan sosiaalitoimelle.